

Слова: Юбилеен сборник, посветен на 70-годишнината на проф. Ирена Червенкова (съст. Н. Делева, А. Липовска). Университетско издателство „Св. Климент Охридски“, 2001, 312 стр.

Сборникът е подготвен с дълбоко уважение и много любов, която проф. Ир. Червенкова е заслужила с дългогодишната си преподавателска дейност, с научните си изследвания и най-вече с личностните си качества. Богатството на включените изследвания е своеобразно свидетелство за многоаспектната проблематика на лексикологията и лексикографията и в същото време е обособено около лексикалната семантика в широк план, която интегрира и лексикографското интерпретиране на думите, и синтактичните им отношения, и семантичните промени в лексиката, и въпросите на превода, като се дава предимство на теоретичните обобщения и анализи.

След поздравлението към проф. И. Червенкова сборникът основателно се открива с изследването на Ю. Д. Апресян *Синонимия пресичащия групи ждать*. Тъй като работата е свързана с излезлия през 1977 г. *Новый объяснительный словарь синонимов русского языка*, авторът детайлно обяснява основните идеи на системната лексикография, застъпени в основата на речника. Като главен принцип се определя описването на всяка лексема като елемент на лексикографския тип или на няколко пресичащи се типове, т.е. улавянето на повтарящите се черти на лексемите и еднообразното им представяне в речника. Изследването дава възможност на читателя да се запознае с резултатите от един нов подход към лексикографската интерпретация, при който под лексикографски тип се разбират “група лексеми с едно или няколко съвпадащи свойства, към които се отнасят едни и същи граматически правила, вкл. семантични, прагматични, комуникативни, прозодични и съчетателни” (стр. 17). Общата схема на описание на синонимния ред в *Новия объяснителен речник на синонимите* е представен чрез разглеждане на синонимния ред на глагола *ждать*.

С изработването и издаването на същия речник е свързано и изследването на М. Я. Гловинска *Размышления говорящего о выборе слова: фрагмент металексикона*, посветено на класа метаезикови думи и изрази, в което се описва синонимният ред *фактически, по существу, по*

сути, практически. Думите с метаезиково значение са обособени в подкласа – „метатекстови и собствено метаезикови думи и изрази“.

Интересни обобщения представя Г. А. З о л о т о в а в *Лексикографические аспекты взаимодействия семантики и грамматики*; като се опира на издадения през 1988 г. *Синтаксический словарь (репертуар элементарных единиц русского синтаксиса)*. За пръв път за единица на осъществяване е приета синтаксемата като „минимална, неделима по-нататък семантико-синтактична единица на руския език, явяваща се едновременно като носител на елементарния смисъл и като конструктивен компонент на по-сложни синтактични построения...“ Във всяка синтаксема се реализира взаимодействието на форма, значение и функция. Авторката основателно заключава, че „обективно съществуващото и все повече постиганото взаимодействие на граматиката и семантиката, на граматиката и лексиката изисква все по-тясно взаимодействие между граматиколозите и лексиколозите и лексикографите“ (стр. 54).

В статията *О типах лексических значений русских причастий* И. С а з о н о в а се опира на собствения си опит от работата над речника *Русский глагол и его причастные формы* (1989), за да покаже, че причастията имат няколко типа лексикални значения – глаголни, стативни и адеквативни. Авторката основателно отбелязва, че тези значения не са достатъчно проучени, а в тълковните речници продължава практиката на представяне на причастията по два начина: при инфинитива на глагола или в отделна речникова статия, когато причастията има адеквативно значение.

На отглаголните формации с адеквативен характер, с които в руския и полския език се означава емоционално състояние на човека, се спира Т. С. Т и х о м и р о в а в *Отглагольные адеквативные дериваты с эмотивным значением в польском и русском языках (К проблеме категориального статуса)*. Отличителна особеност на тези деривати, образувани с помощта на суфикси, съотносими със суфиксите на страдателните причастия (рус. *обезпокоенный, взволнованный*; пол. *zachwycony, oburzony* и др.) е тяхната отнесеност към човека, като в основата на означеното емоционално състояние е непроизволен процес в психиката на самия човек. Съпоставителният анализ на емотивните деривати в двата езика показва, че техните лексикосемантични и функционални особености, както и граматичният им статус, са обусловени от семантиката на емотивността, функционалната принадлежност към адеквативно използваните думи и семантичната и генетична връзка с мотивиращата глаголна основа.

В съпоставителен план е разработено и изследването на Н. К о в а ч е в а *Сопоставительное описание грамматического строя русского и болгарского языков (морфология имени существительного и глагола)*. Чрез анализ на семантично еквивалентни думи (лексикална двойка, лексическа пара), който дава възможност за обединяване на граматичния и лексикалния аспект при съпоставянето, авторката показва, че сходствата и разликите в съпоставяните явления могат да бъдат типологизирани, „представени в типологията на формалните съответствия, както с о

отделните граматични характеристики, така и в техни комбинации. Съпоставянето на лексикалните единици при описание на граматичните явления се обуславя от спецификата на близкородствените езици, където „сходни граматични явления се проявяват в сходнозвучащ и семантично близък езиков материал“.

По-общо към изследване на стилистичната функция на думите се отнасят статиите на Б. Бунджулова и Е. Л. Гинзбург. Във *Формирование новых смыслов в рассказе В. М. Гаршина „Красный цветок“* Б. Бунджулова се позовава на спецификата на художествения текст, характеризиран с двойка системност – текстуално-буквална и извънтекстуална, естетическа. В системата на естетически взаимодействащите си компоненти се разкриват стабилността и нестабилността на поетическия образ, неговата буквална логичност и процесуална алогичност, като степента на рационалното и ирационалното съществуване на образа се отличава с естетическа вариативност.

В *К типологии словоупотреблений в художественном тексте* Е. Л. Гинзбург се стреми да сведе многообразието от употреби на думата към стилистично значима типология на функциите, които обединяват тези употреби, и най-близките до тях части на речта. Разгледана е употребата на думата *обои* ‘тапети’ в художествените текстове на Ф. М. Достоевски, за да се покаже, че в „някои текстове една и съща дума се среща в няколко функции, а в други – репертоарът от роли, изпълнявани от текстоформите на същата дума, е несравнено по-оскъден“.

За тематичното обогатяване на сборника допринасят изследванията на Ю. Н. Караулов и Н. В. Уфимцева. В статията *Языковое сознание как процесс* Ю. Н. Караулов прави разграничение между научната картина на света и езиковата картина на света, които своеобразно са свързани, но се различават по особеното място, което заема в тях човекът. Възникнало като резултат от взаимодействието на единиците на знания за света с езиковите единици, езиковото съзнание се характеризира със собствени единици, които имат бинарна структура, оформена от две съставки – „единици на знанието и единици на езика“.

Статията на Н. В. Уфимцева *Языковое сознание и образ мира славян* обобщава резултати от изпълнение на изследователска програма *Сопоставительное исследование национального языкового сознания славян*, която включва асоциативни експерименти с носителите на трите източнославянски езици и на българския. Авторката заключава, че съществено сходство в образа за света в четирите сравнявани групи съвсем не предизвиква пълно съпадане, като изказва предположение, че определеното съпадане на системата етнически константи при източните славяни произтича от общността на произхода, историята и вероизповеданието.

По-обособено е мястото на изследванията на Иг. Мелчук и на Н. Н. Лениниева. В *Семантическое представление и словарь анализа в информационно-лингвистической модели* Н. Н. Лениниева излага основните идеи от лекциите, изнесени през 2000 г. в Софийския университет

посочи решаващото значение на отделните елементи от съдържанието на фразеологизмите, които често имат за преводача съществено значение при избора на адекватен еквивалент. Особено много „главоболия“ създава т.нар. нестандартна фразеология, т.е. преднамерено трансформирани от автора фразеологични единици, за да се „освежат“ образите.

В *Лингвокултурная двойственность переводного художественного текста* Ил. В л а д о в а разкрива двойствения характер на преводния текст, детерминиран от състълкновението на две културни системи: системата на изходния текст и системата на превеждащия език. С конкретни примери Ил. Владова посочва случаи на балансирано въздействие на двете контактуващи култури в процеса на превода, което предполага съгласование на националните особености на изходния текст с ориентиране към националните стереотипи на възприемане от новата читателска аудитория. Подобно съотношение на националните елементи на двете култури е в състояние да обезпечи основната функция на превода – „да бъде изващо звено в процеса на межкултурната комуникация“ (стр. 280).

За да покаже, че проблемите на езиковата асиметрия заслужават по-голямо внимание, И в. В а с е в а се спира на преизказването при превода в статията *Пересказывание как переводческая проблема*. Авторката обосновава, че българският език дава по-богати възможности за предаване на чужди думи и оценки, като се изразява отношение към тях. Поради това при превод от руски на български текстът по правило се обогатява, докато при превод от български на руски той губи някои нюанси (несъществени за руския език).

И за да се напомни, че изследването на руския език, което Ир. Червенкова е превърнала в своя съдба, продължава и се обогатява, сборникът завършва с проучването на П. Ф и л к о в а *Задачи изучения семантических изменений в лексике русского литературного языка постсоветского периода*. Авторката обръща внимание на семантичните процеси и промени, които се извършват в лексиката на руския книжовен език и намират място в изследванията на отделни автори – деактуализация, деидеологизация, политизация и деполитизация в отделни лексикални сфери, активизация на някои семантични модели, метафоризация и др.

В края на сборника е включена библиография на трудовете на професор Ирина Червенкова.

Сборникът *СЛОВО* е сполука като идея, като реализация и изпълнение, и най-вече като съдържание. Оформен е стилно и сериозно, като представлява своеобразен израз на признанието за голямото присъствие на Ир. Червенкова в научния живот – ненатрапено, непретенциозно, но ясно и значимо.

В а с и л к а Р а д е в а